

Дим
Володимир Худенко

Дія роману відбувається наприкінці 1990-х років. Межа тисячоліть відображається у людських долях низкою подій – як малозначущих, здавалось би, обмежених вузьким родинним колом, так і епохальних, усесвітніх. Важко осягти масштаб і значущість того, що відбувається, спостерігаючи за подіями очима звичайної людини. Однак, що не відбувалося б у країні, у світі, для багатьох лишаються найголовнішими одвічні людські цінності: кохання, родинність, спадкоємність поколінь. Книга розрахована на широке коло читачів.

Володимир Худенко

Дим

I

«Привіт, Іро! Ось я вже шість днів знаходжусь у повітрянодесантній учебці за сорок п'ять кілометрів від Каунаса, Литовська РСР, неподалік від залізничної станції Гайжюнай. Напишу детальніше, як я потрапив сюди. У Сумах я був із Колею (я писав), але одинадцятого травня його з хлопцями повезли в Північний Військово-морський флот. А мене вранці дванадцятого травня в чотири години ранку посадили в потяг і повезли через Україну, потім через Білорусь, і нарешті в Латвію. На другий день в три години ночі були в Каунасі. Чекали до шести годин ранку електричку, приїхали в Гайжюнай, до річчї – там знімався фільм «В зоні особливої уваги», потім нарешті приїхали в учебку. Тут нас розформували, переодягли, і ось я пишу. А в думках я вдома. Згадую наші останні вечори, як в останній день ми ходили до твоєї садиби, і думаю про тебе. В учебці я буду півроку, вийду сержантом та поїду в частину, а може, й залишать тут. Зі мною тут пацан із Підлипного, Сергій Руденко. Іринко, вибач, що не написав раніше – не було часу, і так пишу ось на перекурі, правда, я не курю. Вибач за почерк – пишу на військовому квитку».

Йвановича ховали на початку похмурої вітряної осені, коли днями ще була й світліло, а над вечір вже наганяло хмари. І ночі стояли холодні, сумні, і тужно, пронизливо вило округою.

Та й ховали не без клопоту. Спочатку довго не могли найти путніх копачів, а потому – бортової машини. За місяць перед тим колгосп, чи то пак СТОВ,

офіційно й безповоротно збанкрутував, і ввечері хлопці порозганяли колгоспну техніку до себе по дворах. Антон тоді й сам, оставшись на колгоспному дворі аж до смерку, плюнув і, кинувши в кузов чужу запаску та дві порожні каністри, погнав свій ГАЗон до дому тихою безлюдною вуличкою. А вже одчинивши ворота, вгледів Ірину на порозі, і на її німе запитання лиш важко махнув рукою, буркнув:

– А я знаю?

І загнав машину в двір.

А через тиждень-два (до кого як) до шоферів навідався бувший завгар. Наказав зігнати техніку до комір.

Ірина тоді не вмовчала:

– Куди ти потаскав машину?

– До комір, – не втямив Антон.

– Ок чому?

– Поголовний велів, сама не чула?

– І хто він тобі такий?

– Завгар, а хто? Який тебе дзелик вкусив?

– Так заберуть же...

– Та чи вона й так моя? Іди ось не капай...

– Зо мною полайся, як більш ні з ким!

– Звиняйте, ваше високородіе.

Ну, словом, одвіз тоді Антон машину, як і решта. У кого, правда, пізніш забрали, а в сусіда його через дорогу трактор і досі в кінці городу, в берегах стоїть, бо загнав у хащі так, що не можна тепер витягти.

А оце вже як треба було везти Йвановича на цвинтар, то машини і не найшлось. Антон сам ходив із парубками до комір, а там, виявляється, охорона вже, і все якісь не наші – чи конотопські, чи бог їх зна. Словом, вийшов до них той Поголовний... він не Поголовний ніякий, ясна річ, то прозивають так, отож вийшов він до них і каже, мовляв, – так і так, нема машини, не дам машини, про інвентаризацію якусь плів... Виходило так, що орендатор тепер тут буде, і теж не наш, а всі в нього пайовики, а оцей же кабан Поголовний у нього так як управитель.

– Тобі ж на зборах, такий-сякий, постановили, щоб давав бортову на похорони! – не вмовкав Антон. – Ти ж сам у клубі клявся й божився, чорти б тебе видерли раком!..

А він, падлюка, лиш сміється.

Щось плете таке...

- Пройде опис, тоді й виділимо бортову...

- А... Понтій Пилат!

Антон махнув рукою та розвернувся назад, як не побіг через сільповський парк. І завше у нього так – то лається, що і небу жарко, а всі округ лише сміються. Видно, того й не вробив на посадах – він же й сам трохи завгаром був, цей Антон. Років два всього, чи й менше. А що він – лається-лається, а вони, іроди, лиш сміються, ніхто його серйозно не сприймав.

Догнали його хлопці, окликнули. Давай, мовляв, до Бондаря сходимо, у нього ж е бортовушка, те та се. Бондар – то ще один орендатор, їхній, із села. Антон пирхнув – бозна, чи вона, та бортовушка, ще й іздить... Ідїть самі, а я онно до Панаса, хай лаштує кобилу, раз так. Бачте, як виходить – проробив чоловік весь вік на грузовій машині, а на цвинтар станем підводою везти...

Машина, правда, найшлась-таки. Як уже сходив Антон до Панаса та вернувся на дворище покійного, з Іриною там перекинувся словом – вона лаштувала на стіл з бабами, словом – явились хлопці, кажуть – впросили Бондаря, і машина наче на ходу. Але за кермо кого з їхніх орендатор пускати не схотів ні в яку, послав свого Чуба, а він, той Чуб – п'яниця з п'яниці, і не прохмеляється зроду-віку.

Ну, так і вийшло – явився Чуб захмелений, і ще щось варнякати почав, Антон його вилаяв і в Христа і в Божу Матір, а тоді поліз у кузов вимітати звідти половину – той Чуб не стямився хоч кузов вимести, як іхав.

Тоді стали ждати попа, і ждали години зо дві, аж завечоріло. Антон сам хотів було ще зранку іхати за попом, та зголосився Валерка – покійного Йвановича син, у нього ж і машина своя, ну хай... Поїхали вони удвох із жінкою, і довго їх не було. Антон усе то стояв із чоловіками як надолобень, смалив без ладу цигарки і балакав бозна й про що – то за рибу, то за футбол... Про що на тих похоронах балакати? А то заходив у хату і стояв у сінях в напівтьмі – позирав скося на мерця; той лежав серед зали в труні, висохлий, сірий, аж чорний.

* * *

Вмер він минулої ночі, похмурої, вітряної осінньої ночі. Антон тої ночі довго не міг влягтися, а влігшись, ворочався на постелі, вставав, вдягався, виходив у двір подиміти – Ірина давно вже спала. Він ходив по двору розхристаний, слухав, як вие вітер, як брешуть собаки по селу, як сунуть машини по Роменській трасі.

Обережно прочинив хвіртку, аби не збудити Ірину в хаті, та вийшов із двору. Ніде по вулиці не світилось, і зір не видно було за хмарами, а берізка над воротами хилилась під тужним вітром, губила зів'яле листя. Вернувся у двір, так само без лязкоту причинив хвіртку. Пройшов по садку,

тоді на вибраний город, тоді далі городом... Шурхотіло кукурудзиння неламале, підвивав досадний вітряга, а далі, аж там за болотами, світило собі вогнями сусіднє Жовтнєве. Дивно навіть – як розпався Союз, так в Карабутовім одразу майже й погасло вуличне освітлення, виходить – нічим стало платити за струм. А в Жовтнєві тому досі галасує... Хоча чого й ні – там поля агрофірма одна орендує, всі при ділі в селі, і саме ж село багатше буде.

Всміхнувся сам до себе – уперше за ніч розвіяв трохи тугу неясну. Жовтнєве. Ірина. Згадав, як парубкував, як проводив її з клубу болотом поночі. Або як сам ходив у те Жовтнєве до школи... Так і познайомився з нею, бо ж там були курси і можна було здати на права в старших класах. Скільки всього згадалось! Особливо отой раз – як гуляли поночі парком коло садиби, і коло ставків, тенісних кортів запущених, зарослими алейками тими. Коло її садиби, її алейками...

Він збиткувався тоді з неї, не в зло, ясна річ:

- А оце б жила тут як паничка – зроду б з таким, як я, не здибалась!
- Та ось припини! – вона сміялася дзвінко, але й опускала очі.
- Точно так, ваше високородіє!
- Бовдур!

Всміхнувся про себе, й наче полегшало. Ой світе правий – дурість яка юнацька, дитяча навіть. Щось відволікло його... Вгледівся. Здалося, наче під самим Жовтнєвим – на ґрунтовій дорозі од ферми – хтось блискає ліхтариком. Вгледівся ще – наче й нема. Чи мо' здалося? Розвернувся, зітхнув, побрів, похилившись, у хату.

Там, уже в сінях, як вішав куртку, одчув таке, наче пройшов хтось у нього за спиною, наче навіть половиця скрипнула. Він розвернувся різко.

- Ірино?

Тиша.

Клацнув вимикачем – порожні сіни, ні душі. Зайшов до господи – Ірина спить собі, як і до того.

- Приверзеться... – тихо мовив сам до себе. – Чи вже дримаю на ходу?

Влігся, і наче навіть сон прийшов, а тут лементують у дворі, в шибку затарабанили.

Явилась баба Маня в сльозах, каже – нема Йвановича.

Одмучився.

* * *

Йванович той був Антону ледь не за батька. Мати Антонова після школи вступила в конотопське медучилище, там же, в районі, і стріла чоловіка – росіянина, сина військового. Після навчання одразу й побрались – вона стала фельдшером в тутешньому медпункті, а він – бухгалтером в колгоспній конторі. Пожили недовго – Антонів отець безпробудно пив і воювався, лупив дружину немисливо і ганяв по дворищу, вона часто, заплакана, ховалася з малою дитиною на руках у хашах край городу і ночувала по сусідах, в того ж Йвановича і баби Мані он...

Вона, Антонова мати, була жіночкою тихою, беззлобною – обох батьків її не стало у війну, і росла вона на утриманні в одній далекої родички з Путивля, котра, та родичка, од неї одхрестилася зразу, як дівчина кінчила восьмирічку. Тож і оборони в неї не було ніякої, ні тут у селі, ні будь-де. Але спочатку ще жили хоч як – купили за кредит в колгоспі непогану, хоч і стареньку хату, придбали Антона, ростили його. Хазяїн прохмелявся і каювся – якимось жили...

Та одного разу – Антону того року якраз було в школу – отож якимось конторське начальство не видержало безпробудного п'янства батька і заслало його од себе аж на тракторний стан якимось рахівником – аби од себе подалі. З кимось не зладив він там у конторі, а норов мав гарячий, непримиренний, горілкою ще більш розпалений. Отож і там, на тракторному стані, він не вробив. Пригода та і досі неясна, темна... Буцімто був він ще зранку чумний, а день саме видався душний, прогірклий, сонце палило нестерпно – був липень, середина літа. Бачили, як вискочив старий Савельєв зі своєї комірки і так наче за кимось побіг-погнався, от тільки нікого не було у дворі, ні на дорозі – жадної душі. А біг він і біг, між тракторів і сівалок, по розпеченому асфальту двору, кричав щось непевне і біг, заледве не добіг до токарної і там простягся – розбив голову об якусь борону. І розбив-бо, хвала богу, не так щоб дуже, в усякому – викликали жонку з медпункту, викликали швидку з району і одправили в тамтешню лікарню. Він ще й белькотів щось, немов марив.

Трактористи, хто був тоді на таборі, клялись і божились, що так воно все й сталося – вибіг із комірки, бозна за ким женучись. А то балакали різне – може, побився з ким, а чи штовхнув його хто на ту злощасну борону навмисне? Ні, клялись і божились, що сам впав. Та врешті, як Антонова мати навідалась до нього в лікарню, то він там, прийшовши трохи до тями вже, сам її запевняв, що біг, що спіткнувся і впав, а за ким біг – бозна, а чого біг – не знає сам. Але був веселий навіть, наказував, аби привезла наступного разу з дому книжку якусь і маленькі шахи, а то тут у палаті, мовляв, нудьга. Вона й поїхала назад у село – а то що ж там, дитина сама, і хазяйство істи просить... Не дождалась і операції, а мала вона бути під вечір, і старший Савельєв на тій операції вмер.

Операція була там нібито й дріб'язкова, а чого ж він тоді вмер – ніхто до ладу не знав. Вірніше, мати либонь що знала, але Антону мало розказувала – щось там із кісткою носа, чи вправляли якусь кістку, а вона провалилась усередину, аж до мозку, і ще відкрилась кровотеча і не могли спинити, а він до всього не прохмелився з учорашнього, а відкласти ніяк... Словом – доля. Так буває – казала мати, інколи буває. На жаль.

Після того Йванович і став Антону ледь не за батька. Не те щоб вже бозна-
як, але допомагав матері – то пошле когось із шоферів привезти те та се,
то город виорати, то випише по лівій накладній машину вугілля ім. Сам
бува щось полагодить на дворищі чи в хліві, або з бабою Манею допоможуть
город посадити на весну, а на осінь викосить бадилля, обкосить обніжки,
загребе та попалить, напустить диму по вулиці. Баба Маня, бувало,
посидить з Антоном, або й істи зготує, як у матері яка комісія в
медпункті трапиться чи в місто треба проскочити, а як вже Антон підріс,
то Йванович вчив його уму-розуму – то штахетник із дощок змайструють, то
в велосипеді колесо заклеїти як, чи спиці підтягнути, чи цепок – розкаже.
А як надходила ім черга по вулиці корів пасти, то пасли в основному
Йванович із Антоном – той займав з одного кутка, а той – з іншого, так і
гнали вдвох скотину туманними вранішніми вулицями. Бувало, що й так – за
життя-буття балакали, хоча Йванович і був по натурі мовчкуватий. Та й
Антон такий же самий.

Йванович в ту пору був завгаром у колгоспі, це вже потім, ближче до
пенсії перевівся на пожарку чергувати, вже ж і здоров'я здавало, а оцей
самий Поголовний на його місце став. Може, тоді й пішло все в колгоспі
прахом? Хоча воно ж усе якось докупи – нового голову з району прислали,
перебудова, затим Союз розпався... Хто його зна.

Баба Маня весь вік до самої пенсії робила прибиральницею в школі, а жили
ж вони з Савельєвими на одній вулиці, майже по сусідству, тільки не
зовсім поруч – через пустир. На тому пустирі раніш було дві хати, а у
війну вони згоріли – гехнули по них реактивним снарядом, наші гехнули
звідкись із-за Жовтневого, були там позиції їхні, а тут – німецькі. Це
старі люди так казали, або той же Йванович, мовляв – довго так було, тут
німці – там наші, і наші розвідники ночами приходили через болото в село,
шастали там у берегах, а німці їх шукали. Як же вони не додивились, усе
не міг втямити Йванович, що на тих дворищах ніяких німців і пелеху не
було – одна хата пустувала, а в другій жила мати з дівчинкою – Йванович
ту дівчинку знав добре, була вона трохи менша за нього. І, мовляв, тоді
як прилетів снаряд – того Йванович не бачив, то вже розказували йому; так
от – тоді як прилетів снаряд, то жінка вийшла якраз на крилечко,
примружилась на сонце, а воно як засвистить, засвистить... Погоріло все –
хати під солом'яною стріхою, хліви литі, а на хлівах сіно, а під хлівами
та ще поруч чагарник, запущений сад з висušеними тинами... Йванович казав,
що в них у старій хаті тоді побито осколками віконниці, і важкі
віконниці, товщиною в два пальці, були в дірках, як решето – така сила.
Йванович і сам од війни, виходить, постраждав, хоча вже й після неї –
пасли з хлопцями корів у берегах і підірвались там на міні. Одного
хлопчину вбило, а ще одного разом з Йвановичем же – лише покалічило. У
того другого щось із ногою було, а Йвановичу два пальці на правиці ледь
не одтяло – бецман та вказівний. Хвала богу, пришили в лад, лише довелось
на час переучуватись усе лівою робити. Так до смерті Йванович і остався
дворуком – і писати міг обома, лишень погано. Не розбереш майже. Він мало
про війну розказував, і все чудне якесь – то все згадував, як в останнє
передвоєнне літо йшли вони з покосів і бачили три сонця в небі, ну чисто
тобі три сонця, а потім знову стало одне. Або як лежав осінньої ночі на
теплій печі і бачив у вікно над піччю якесь блискуче покотьюло – воно
снувало двором невисоко, а потім чкурнуло на той самий пустир і там
зникло... Чи там тоді пустиря не було ще? Він сам не пам'ятав. Інколи

повідав, як німці заходили в село – чванливі, гордовиті, йшли рівними рядами, а як відступали, то були брудні і худючі, неохайні, та все цупили з придорожніх дерев яблучка-дички. Або, бувало, заходився дивуватись, чого це, мовляв, у війну літаки інакше літали, ніж нині – не так високо, та й з гулом інакшим, бомбовози – казав він на них, бомбовози! – так і казав... Ніби й розумна людина, а ото таке.

* * *

У шістдесят літ Йванович вийшов на пенсію, і на його ювілей зійшовся ледве не весь колгосп. І голова, і Поголовний, і завферми, і бухгалтера-диспетчери, і рядові колгоспники. Прийшов навіть голова сільради та директор школи з завучем. Приїхав син з дружиною та дітьми. Всі сиділи, випивали і їли, бажали довгих літ і міцного здоров'я, навіть заспівали під баян «Два кольори» та «Рідна мати моя». А для самого Йвановича те все було ой як невесело, він позирав на те збіговисько, як на власний похорон. Був блідий, як стіна, і якийсь такий немов... вимучений? А як виходив до хлопців, що диміли на вулиці, то лише бубонів під носа: «Шістдесят – це все, шістдесят – це все...» Він давно таке казав, і чим ближче до пенсії, тим сумнішим робився.

І ніби як наврочив, а чи мо' відчував що. Мабуть, не прожив і року після того – стали відмовляти нирки. За місяць перед смертю так узагалі через кожні два дні мусив їздити в районну лікарню на очистку крові. Теж не близький світ – коли син возив, а коли мусили й наймати кого, Антон і наймав в основному. Зробився слабкий, задихався – не міг як слід і на вулицю вийти по потребі, усе спинявся, відпочивав, хапав безкровними губами повітря. А ночами не спав ніяк, похмурими вітряними ночами він лежав на постелі напівсидячи, а над ним нависала баба Маня – то поправляла подушки, то розважала розмовами; вона й сама не лягала до світу. Так і мигтіло вікно їхньої хати з дороги од смерку й до світу, як хто ще, правда, й ходив чи їздив тою дорогою в таку пору. Антон з Іриною провідували їх ледь не кожного дня, поривались чим допомогти, але баба Маня на те лиш сумно одповіла Ірині: «Чим тут, дочко, допоможеш? А смерті ждати – на те помічників не треба». І кидалась усоте жалітись. Не зло, а ото так сумно, понуро: «Не спить всеньку ніч, а ні таблетки ті, ні уколи не помагають... Ні та больниця їхня. Ляже – задихається, добре, як ото задрімає хоч сидячи. А я вже над ним. І так всеньку ніч, аж поки й світає». А сам Йванович охочий зробився до розмов, дужче, ніж при здоров'ї – видно, тим тугу свою розганяв. Розпитував усе ослабленим голосом, що там у селі, в колгоспі. Антон оминав тему банкрутства і неповідав, як описували майно в конторі, як голова ховався по кущах від якихось приїжджих бандитів... Йванович, ясна річ, і так знав, що справи там кепські, але, видно, теж не хотів зайвий раз нервувати – не дуже й розпитував вже за подробиці. Зате Ірина вже його розважала – до неї як до продавщиці стікались усі місцеві плітки, і карабутівські, і з окружних сіл, навіть і з району дещо доходило. А бувало, Йванович раптом посеред розмови похмурнів і починав жалітись сам, і так якось для нього незвично, по-дитячому навіть: «Не сплю. Не можу влягтись – ляжу й задихаюсь. А сидячи хіба й заснеш? І так все 'дно дихати нічим... Вийшов на вулицю, так чотири рази спинявся, сідав – не можу, задихаюсь». І очі його сльозились у такі миті.

Перед тим днем, як він вмер, вони в нього були, а він, казала баба Маня, якось одразу серед ночі зробився поганий і забалакуватись став. Ще казала, що просив курити, а цигарок в хаті якраз і не найшлось, і ні жменьки махорки – Йванович вже літ десять, як не кутив. Антон йому вже хоч у труну пачку цигарок вклав.

* * *

Поховали Йвановича, а Антон наче мало що й пам'ятав із того похорону. Пам'ятав усяку нісенітницю – як бігав ото в пошуках копачів та машини, як зчепився з Поголовним, як тоді довго ждали попа. Тоді як явився той піп з двома жіночками – чи півчими, чи матушками, чи як їх там в біса? Як тоді той піп повагом входив у хату, забаскаличився над покійним – покривало там йому не таке, те та се... «А чого ж не таке, – подалась баба Маня, – я ж іще раніш приготувала, у бабів випитала...» Ні, не таке, треба в нього купувати, причепився й до хрестика чи до чого там ще, Валерка поліз мовчки за грошима.

– А греби ж твою матір... – просичав крізь зуби Антон, стоячи в сінях.

– Антош... – поклала йому руку на плече Ірина. – Ось хай.

Де вона й взялась тільки, та Ірина? І завше з нею так – як з ним, Антоном, щось не те, так вона вже й тут.

А він наче одразу, через куртку та сорочку, одчув тепло її руки, одразу наче весь обм'як, повеселів. Завше з тою Іриною так.

І все згадувалась якась нісенітниця з того похорону – то як ставали на поворотах, і батюшка окидав суворим поглядом натовп. Деякі чоловіки там курили, не ховаючись навіть.

– Ви хоч би шапки поскидали, – суворо буркнув піп.

Тоді йшли через ті комори, і подумалось Антону, що це ж і стара машина Йвановича тут тепер – та сама бортова, яку просили з обіду ще, і пожарка, на якій він перед пенсією робив. Пожарку на зборах теж постановили оддати селу, але кому це тепер болить? Чи й оддадуть? А бензин же ж хто купить – сільрада? А ремонтувати хіба по черзі будуть? А запчастини? А пожежна команда що ж – за бажанням? Чи й стюмляться? Ото така дурниця верзлася, як ішли на той цвинтар.

Тоді на цвинтарі пам'ятав, як голосила баба Маня. Широ, але наче трохи по-навченому – на кого залишив, та як же ж я без тебе... Валерка стояв понурий – очі на мокрому місці, але стояв смирно. Жінка до нього тулилась, а старша дочка трохи осторонь – опустила голову. За тим згадувалось, як піп виспівував вічну пам'ять, а якісь старі баби у Антона за спиною гомоніли врівголоса:

– Цей батюшка ох і співає гарно, ох і гарно!.. А отой шпотівський у покійної Палажки так тільки бубонів собі під носа...

Аллах акбар...Чи вам тут концерт?.. – хотів було буркнути Антон, але вмить спохватився.

Як уже одчитав панотець, то стали підходити прощатись, і баба Маня прощалась останньою. Голосила, примовляла, а тоді трохи примовкла, і хтось із копачів хотів було вже накривати, а баба Маня як зойкне:

– Подождіть! Я ще не попрощалась, ще ні!

Наче хотіла вдержати Йвановича на цьому світі.

Тоді забивали труну гвіздками, і глуха луна розносилась стареньким цвинтарем під похмурим осіннім небом.

Спускали на рушниках, і один рушник не змогли витягнути – застряг. Махнули рукою і бросили.

Тоді знов нічого, і згадується зразу, як ішли вже назад, і Антонів сусід із другого боку, Пашка Маоцзедун, – прозивали так, бо той служив на китайському кордоні колись, так от – той Пашка в Антона попросив цигарку і закурив, а спереду них ішла ота Валерчина старша дочка з якоюсь не нашою дівчиною, чи то подругою, чи бозна... І от вони ідуть і гомонять, а Антон наче мимоволі прислухався.

– Я... я считаю, что нужно... нужно воспринимать как данность, – говорила Валерчина старша. – Так или иначе ведь все умирают.

Пашка курил трошки спереду, і дим летів Антону в лице.

II

«Привіт із Литви! Дорога Іринко, сьогодні після обіду отримав від тебе листа, за який тобі дуже вдячний. Напишу трошки про себе. Служба моя йде нормально. Вже зробив два стрибки з літака. Напишу детальніше. Другого числа в нас увечері була попередня підготовка, а наступного дня встали о пів на п'яту ранку та побігли на аеродром за шість кілометрів. Прибігли туди, парашути вже були там, одяглись. Багато разів перевіряли перед стрибком. Стрибало нас по дев'ять чоловік із сержантом. Словом – стрибнули чудово. Правда, погода була не дуже, часом накрапав дощ та був вітер. Але літаки не припиняли роботу, один за одним злітали та сідали. Після стрибків поїли. Почали вкладати парашути на наступний стрибок з автоматом. Вкладали цілу ніч до п'ятої ранку. Поспали дві години, і на заняття. Займалися три години, і начальник штабу наказав усьому особовому складу нашого взводу поспати до обіду. П'ятого числа прокинулись о шостій ранку на стрибки. Стрибнули, і одразу наш взвод заступив на добу в караул. Ну от і все, така моя служба, Іринко».

Ледь впоралися з тими похоронами та одбуванням, а Ірина вже смикнула Антона – треба йти до Маоцзедунів, має ж дзвонити Лариса зі Смоленська. Так і пішли вдвох вуличкою, сяк-так розпрощавшись із бабою Манею, саме смеркло вже.

В Антона телефона не було, а в тих Маоцзедунів був – дали їм недавно номер бувшої ферми карабутівської. Отож і дзвонила Лариса сама їм, бо звідси в Росію дорого, а ще ж од чужих людей. Домовились, що подзвонить вона сьогодні, о дев'ятій вечора – у них уже о десятій, виходить. Мали б домовлятися, коли їхатимуть. Коли їх зустріти...

– Ну что, братиш... билеты вы взяли? – донісся гортанний Ларисин голос із далекого міста в чужій країні. – На когда? Я вот все же думаю – давайте мы вас встретим в Брянске, а? Можем даже и машиной... А то чего вы будете трястись, а?... Нет, ну правда! Время терпит вполне, – вона, як завжди, не давала Антону вставити слова.

– Ларо, тут цей... – почав він ніяково. – Іванович вмер. Ну, ти знаєш, я...

– О, Господи! – Лариса примовкла на хвилю. – Когда?

– В цю ніч. Оце поховали, хай царствує. Чуєш, Ларо, я... – він знов зам'явся.

– Антош, брось, я поняла, я все поняла.

– Три дня... Три дня осьде 'дбудемо, і ми тут як тут. Ну просто зараз ніяк. Та й не до діла, сама розумієш.

– Антош, конечно! Все нормально, даже не думай ничего.

– Я все тягнув із квитками через це... Ларо, ти прости. Ну так, так хотілось, на розпис щоб і на вінчання... – він повів рукою.

– Нор-ма-льно все! Антош, ну не оправдывайся, ну ей-богу! – ніжно заговорила сестра на тому кінці дроту, і він відчув, як вона всміхається. – Приедете после, ну подумаешь, опоздаете на пару деньков – дел-то!... А мы... Мы знаешь что – мы специально в Талашкино сделаем такую выездную свадьбу, а?... Для своих, отличная идея, по-моему! В общем, ты не бери в голову даже...

– Пробач, що я тобі такі новини... тут.

– Да перестанешь ты или нет оправдываться? Вот упрямый черт! Когда мне позвонить в следующий раз?

– Я з Конотопа... чи... словом, сам тебе наберу, як будуть квитки, добре?

– Конечно, хорошо. Ириша там?

– Тут, де ж їй бути.

– Дай-ка ей трубочку, хм... дамский разговор, – Лариса знову всміхнулась там, у Смоленську.

- Даю, даю, - всміхнувся і Антон мимоволі.

* * *

Антон в загальних рисах знав, що там у них за «дамський разговор». По-перше, Лариса за нього, Антона, вельми переймалася. Буває так - немов і родичі не близькі, сьома вода на киселі, а родичаються дужче, ніж близькі. Лариса йому двокрідна сестра. Мати її, виходить, старшого Савельєва менша сестра, вернулась ще при Союзі назад на батьківщину - працювала там в дорожньо-будівельному управлінні і отримала у власність будинок в селищі Талашкіно, за десять кілометрів від Смоленська. Там було ціле селище в селищі - спеціально для будівничих, так воно і називалось ДРСУ-1. Дід їхній, отой самий військовий, помотавшись по гарнізонах (у Конотопі вони пожили недовго) теж на старість, як овдовів, переїхав до дочки, а дочка та, Антонова тітка, виходить, була ще до всього й видним комсомольським функціонером... Словом - окрім того будинку, були в них ще в Смоленську, здається, дві квартири.

Але про все по порядку - Лариса родичалася з Антоном, він їздив інколи до них в Росію, а вона сюди навідувалась, коли могла. І на їхнє з Іриною весілля приїжджала оце, і з Іриною потоваришувала гарно - знайшли вони спільну мову, словом. Видно, просила вона Ірину, по-перше, Антона підтримати, як-не-як - на два весілля по похорону, бо не встигли Антон з Іриною побратись - спочила Антонова мати, а тепер ось мала Лариса там, в Смоленську, заміж виходити - захворів Йванович і вмер врешті. Лариса знала, що Йванович був Антону за батька, то й переймалася тепер за брата. Що вже там на те її весілля, мовляв - встигнуть не встигнуть, хай лишень не сумує дуже. Либонь, таке вона і казала Ірині, а ще ж і те, друге...

Словом - Лариса давно вже радила їм, та що там радила - наполягала, щоби перебирались вони до них у Смоленськ. Хотіла віддати їм отой будинок у Талашкіно. Казала, мовляв, знаю, що ви, особливо Антон, до міста не дуже охочі, тож живіть там - там скрізь як село, і городик є, і тихо, і пройдеш по дорозі метрів сто - тут тобі і річенька в очеретах, тут тобі і поле неозоре, і дібровка в полі. А пройдеш в інший бік метрів двісті - тут тобі і селище міського типу з панельними брежневками та магазинами-ларьками. А зупинка автобусна там ледь не під самим домом - два кроки пройти. До обласного центру десять хвилин їзди маршруткою, а маршрутки ті ходять одна за одною. І роботу вам обом найдемо, дуже навіть легко, тут зарплати навіть вищі. Чого ви, мовляв, у тому селі своєму гибієте?

Але Антон противився. І прямо наче не відмовляв, боячись, либонь, образити сестричку ненароком, але все ж бурчав ото - та хай, та подивимось, та хтозна, як воно... Був він узагалі по натурі неповороткий, не схильний до різких рішень. Отож і вирішила Лариса поміняти тактику - заітувати спочатку Ірину, а там уже хай вона Антона допиляє. Вона за Ірину Антону завше казала жартома: «Та твоя дворянка - вона розторопніша, ніж ти, буде».

Треба, мабуть, розказати й за «ту дворянку», а то що це ми все «дворянка, дворянка», а ок чому - й хтозна.

* * *

Десь у кінці сорокових приїхав у Жовтневе і став там на квартиру один хлопчина – інженер по меліорації. В окрузі тоді з великим розмахом осушували предковичні болота округ сіл, ніби як під пасовиська, а всю воду відти зганяли в водосховище «Ромен», що сягало аж сусіднього району. Ну став хлопчина на квартиру і став, поробив тут трошки, потім узяв та й оженився на одній жовтневській дівці, звів власний будинок і залишився в селі, а працював в управлінні того ж водосховища. В новий дім він одразу після весілля привіз звідкись і старого діда – свого батька. Дід був старий, але рослий і дужий, ходив завжди витягнувшись, як струна, і пихтів постійно люлькою чи самокруткою товщиною в палець. Мав довгу молочну бороду і таке ж волосся, а характер мав тяжкий – так казали в селі.

Ні з ким він не говорив багато, ні з ріднею, ні з іншими дідами по вулиці – так ото, поздоровкається сухо, та і все. Навіть в господі був нелюдимий, жарт хіба – навіть по імені нікого не називав, як кажуть, зроду. Навіть невістку чи рідного сина кликав завше «ти» і більш ніяк. Ото «ти, йди сюди», або «ти в хаті чи де ти є?», «ти в лавку йти будеш?». І ото розумій, як хочеш, до кого то він – до невістки, чи до сина, чи до онука, що народився пізніш у них.

Після народження дитини сім'я прожила разом не так і довго – чоловік найшов десь коханку і пішов з дому. Жив спочатку в Нехаївці, тут поруч із Жовтневим над водосховищем такий хуторок невеличкий є, а потім з новою сім'єю перебрався кудись на Донбас, розказували навіть, що працював на шахті, а пізніш нібито загинув десь у тих краях – чи то вбила якась банда, чи то втрапив у банду сам... Хтозна. А от дід, старий Кандиба, остався з невісткою й онуком у селі.

Дивний був дід, що й казати. По селу говорили, що він і пенсії мовбито ніякої не отримує, а на що живуть – бозна, чи на самої невістки трудодні? Правда, він чоботар непоганий був, той дід, та й узагалі – рукатий дідок, лише не надто охоче брався за роботу комусь. А ще бувало хто з села інколи бачив, як в пізню годину, в присмерку вечорів дід той задвірками проходиться до панського парку і того місця, де садиба була, і церква Великомучениці Катерини, і старий покинутий цвинтар, проходиться там зарослими алейками, випрямившись, як струна, склавши руки за спиною.

Якось жили вони, і дід той жив довго – пережив і сина, і невістку, і доживав віку вже у дорослого внука тут же, у селі, няньчив правнуків. Було, катає старшого на візочку або сидить під двором на лаві, дитина на руках, а він люлькою пихтить. Вже й лаялись на нього, а все без ладу – як крикне дід своїм громовим голосом: «У мене зроду й голова не боліла, зроду! А ви одно мікстуру свою п'єте і дітей нею запихаєте! Хай привчається ото до диму – здоровішим буде...»

Ото такий був дід. Але остання дивина сталась із дідом років за два до смерті. А саме – народилась Ірина, і діда як підмінили, дівчинка стала в нього улюбленицею, та ще й якою! Варто сказати, що він єдину її називав по імені. Та, власне, сам же і наказав наректи дівчинку Іриною. Пояснив

скупо, що так, мовляв звали його покійну сестру, і оця дитина, мовляв, як дві краплі води на неї схожа.

Врешті старий Кандиба вмер, проживши більше ніж дев'яносто літ. Перед смертю він усе заповідав онуку, щоби поховали його на тому старому запущеному цвинтарі коло колишньої церкви, але онук на те лишень лаявся, мовляв, що ви ото, діду, надумали, га? Цвинтар той з дня на день розкидати думають, там уже бозна од коли нікого не ховають, та й узагалі – не меліть ото дурниць! Врешті в один із погожих осінніх вечорів дід спокійно собі луштив кукурудзу на порозі, а тоді одійшов до сну. А на ранок прокинувся і позвав онука.

– Де Іринка? – спитав його.

– Спить онно ще, – одповів той.

Іринці тій тоді рочків два-три було, здається.

– Чого ви, діду?

– Вмирати буду, – зітхнув старий Кандиба.

І тут же важко видихнув. І вмер.

Поховали його, ясна річ, на новому сільському цвинтарі, а через скількись років сталась іще одна дивина – остання дивина, пов'язана з цим дивним дідом.

Було се вже, либонь, в перебудову, Ірина саме вчилась у старших класах. Приїхали якось до дворища Кандиб дві якісь машини не наші, і пройшли якісь міські люди в двір. Там не дуже й довго поговорили з батьком Ірини, і одбули собі, а по селу після того випадку поповзли всякі неймовірні чутки. Хто казав, що то були якісь газетярі столичні, а хто навіть – що то, мовляв, якісь родичі Кандиб із-за кордону, і родичі, що важливо, заможні. А хто й узагалі повідав, що Ірина, чогось саме Ірина, тепер спадкова дворянка, і їй, мовляв, по закону належить півсела і ще якісь там неймовірні гектари землі, і оте все, де старий парк, і ставки, і садиба де була – також її. Оце розбагатіють Кандиби тепер! – заздрісно вигукували пустобрехи по вулицях.

Але ніхто, врешті, не розбагатів – хоч іще довго, та по сей день аж, як, бувало, хто з Кандиб що купував, так і зачиналось – то, мабуть, з тих грошей, що ім із-за границі прислали, за валюту, не інакше. Чогось саме натякали на валюту. Воно й можна зрозуміти людей – часи саме непрості наставали.

Але виявилось, так у всякому разі розказувала Антону сама Ірина, що приїжджали то дійсно якісь ніби як газетярі. Але були серед них і не наші, а чи правда іноземці, чи ні – бозна. Батько чогось усе на них казав, що то поляки – і казав те чогось презирливо. Вони дійсно розпитували батька за старого Кандибу, за його минуле життя, але батько мало чим ім поміг, бо мало що за життя того діда знав сам. У всякому – за його минуле життя. А окрім цього – за старою звичкою самого ж діда, що й знав, не надто розказував, озираючись і замовчуючи те та се. Ірина це

знала напевне – поїхали вони від них незадоволені і більше не приїжджали. І грошей, ясна річ, ніяких не присилали – то вже тут додумали. І родових грамот ніяких не вручали.

А справдешня історія старого Кандиби туманна і уривчаста, в усякому разі – такою її знали в сім'ї, і такою її запам'ятала сама Ірина.

* * *

Дід мовби й справді був із тих Кандиб – тих самих, що до революції володіли цукровим заводом у Дубов'язівці, оцією садибою в Жовтневому, тодішній Куриловці, чималими наділами землі та й ще багато чим. Це був старий козацько-дворянський рід, що сягав своїм корінням ще Речі Посполитої, а після Хмельниччини та Гетьманщини став малоросійським дворянським. Бозна з ким там той дід перебував у якому родинному зв'язку, але відомо було – від нього ж самого – що він сам у Куриловці не жив, лише бував у гостях, ще хлопцем. Він мовбито навчався десь за кордоном, чи то аж у Франції, і там його й застала Перша світова війна.

Він повернувся на батьківщину і пішов добровольцем в армію, але про той час він мало що розказував. Один раз мовбито обмовився про Охтирський гусарський полк її імператорської високості княгині якоїсь там – чогось усім та його обмовка запам'яталась. Але мабуть що служив у кінноті, бо коней любив, ставився до них із великою ніжністю і багато про них знав. А одного разу так і геть проговорився – онук, Ірин батько себто, хлопчаком бувши, грався з малечею в козаки-розбійники, і дід взяв та і вистругав йому таку гарну дерев'яну шабельку, рукатий був дід, а тоді пустився довго і наче аж замріяно розказувати, як орудують справжню шаблею, та чим шабля відрізняється од шашки, та як шашкою рубати з коня на ходу... Та мабуть що рубака дід був добрий, бо взнали од сина його через бабу, що мав він до революції якісь нагороди – чи георгіївські хрести, чи ще якісь, – мабуть же, було за що.

Але про те він, знову ж таки, мало розказував, а як онук допитувався, кого дід рубав шашкою, то той відповідав, що «білополяків». Кілька разів він згадував, як навесні вісімнадцятого року лежав у госпіталі в Криму після поранення, і там його, як він сам казав, «догонали більшовики». Після того він, за його ж словами, і відвоював хоч на час – служив десь на Чернігівщині на залізниці якимось писарем, а пізніш – десь землевпорядником в селі. Та десь у двадцятому році він таки потрапив на польський фронт, а чи вже сам знов визвався, чи його мобілізувала Червона армія – бозна. В усякому разі він раз іще обмовився, що самого товариша Будионного знав, – хтозна, чи то справді так, чи то він сміявся лише.

Після тих подій життя його було неясне – закинуло його кудись в Росію чи Білорусь, була в нього якась сім'я, і діти, і от цього сина, котрий інженер по меліорації, в тій сім'ї ще не було, а тоді та перша сім'я кудись ділась. Дівся і сам дід – і дівся ж років на п'ятнадцять чи й усі двадцять. Оцей син, котрий інженер по меліорації, народився аж десь в Середній Азії, чи в Казахстані десь, хоча мати його також українка, як і батько. Були і ще діти від того шлюбу, але де вони тоді подівались, хтозна. Про цей час дідового життя скупо повідав лише син, поки ще жив у Жовтневому, а сам дід про це й не обмовлявся ні разу.

Ото таке в основному і знала його сім'я та сама Ірина. Та й навіть ці скупі й непевні відомості вони тримали ж при собі і не розбовкували кому попало до сих пір.

А ще ж пак щодо самої Ірини... Дід казав, що вона, Ірина, дуже схожа, ну просто як дві краплі води схожа на якусь із його менших сестер, котра жила в оцьому самому помісті до революцій і війни і котру він дуже любив. Та друга Ірина мовбито не дожила й до свого повноліття – померла від тифу в двадцятому році десь на півдні Росії.

* * *

Хтозна, як у дитячому віці, а юнкою Ірина була страх якою красивою – в усякому, так вважав Антон. Висока, струнка, худорлява, з блідою, аж наче хворобливо блідою шкірою, з густим світло-русим волоссям, у котрому темні пасма межували зі світлішими, а риси обличчя – рівні, правильні, навіть... вишукані? Хтозна, чи правду казав ото старий Кандиба щодо схожості Ірини з давно померлою його сестрою, але ні на кого зі своїх Ірина і справді наче не була схожа – ні на батька з матір'ю, ні на старших брата з сестрою. У задумі або при спокійній розмові її рівні брови завше трошки наче вигинались догори, а правий кутик губ опускався, од чого здавалося, що вона журиться за чим або навіть ось-ось заплаче, але то була омана – вона могла тут же добродушно усміхнутись, тепло, невимушено. Але якщо, наприклад, вивести її з терпіння, що бувало вкрай рідко, образити абощо, то її вираз обличчя мінявся на рівний, строгий, немов у якої скульптури, вона вирівнювалась станом, витягувалась, як струна і просто-таки спопеляла кривдника тяжким поглядом неймовірних очей, котрий мало хто витримував, і Антон також.

Її очі були дивніші за все – темно-сірі з зеленуватим відтінком, з поволокою, великі, і їх пронизливий погляд немов виринав з якоїсь неймовірної, недосяжної і нелюдської глибини.

Зрештою – цілком можливо, що то лише закоханий Антон вважав її аж такою красунею і багато чого про неї додумував собі, як і всі закохані, але можна сказати з упевненістю, що в жовтневській школі не один він на неї задивлявся. Але вибрала вона чогось саме його. І йому абсолютно широко не був зрозумілий такий її вибір аж до сих пір. Багато було кращих за нього – більш бідових, більш розумних, більш... Навіть зовні він наче нічим особливим не вирізнявся – не надто високий, лише трошки вищий за саму Ірину, чорнявий, ледь-ледь смаглявий, кароокий, плечі розправлені, але не такі вже й широкі... Може, одна лиш деталь була особлива в ньому із зовнішніх – проковзувала в нього іноді така лукавенька, навіть глузлива посмішка, причому він сам у такі хвили зазвичай нічого лукавого і глузливого й на думці не мав. Ірина сама йому якось про се сказала, мовляв – мружись, як циган. Він, правда, одразу, сміючись, зауважив, що ніяких циган в роду наче й не мав, а вона натовість приказала – не дивись на мене так, бо я ніяковію. І дуже видно було при цьому, що їй так ніяковіти подобається. Після того Антон подумав, що, може, в тій його посмішці що і є, але, ясна річ, подумав те просто жартома. В цілому ж її вибір так і лишився для нього нерозгаданою таємницею аж до сих пір.

Ще зі школи норов у Ірини, з одного боку, був наче й простий, невибагливий, але разом з тим із погордою, хоча, може, це й не те слово. Не те щоб вона була гордовита, зовсім ні, але завше трималась трохи наче осторонь од решти, трошки в самотині, хоч і мала подруг, товаришів. Вона ніколи не допускала зайвого панібратства або чого такого – завше спиняла отим тяжким поглядом будь-кого, хто без дозволу порушував її простір. Вона часто була в довгій задумі, в отій своїй немов печалі, і не любила, коли її в такі хвили відволікали. Та знову ж таки – може, то лише закоханий Антон того всього про неї додумував, і вона б сама посміялася, аби він або хто інший розказав їй про таку її значущість в його очах. Скоріше за все, так і було б.

* * *

Так-сяк впорались із хазяйством того вечора, а вечеряти й не стали. Перехопив кожен щось там на похороні, а хоч би й ні, то все одно – шматок до горла не ліз. На вечір знов повіяв пронизливий вітрюга і нагнало хмари, берізка під двором тільки й шелестіла підв'ялим листом, а гуси в хліві уривчасто гелготіли.

Як зайшли перегода в хату, то Антон вгледів, одчув скоріше, що Ірина хоче почати розмову – либонь, про похорон, буде його втішати. Тож він її випередив – мовив з легкою усмішкою:

– Подивимось серіал, може?

Ірина любила вечорами дивитись якийсь один американський серіал, а Антон його не любив – як вона дивилась, то він зазвичай або читав який детектив з бібліотеки, або виходив на вулицю потеревенити з чоловіками, що, як і він, не були прихильниками того видовиська. У тому серіалі йшлося про якусь вбиту дівчину в маленькому американському містечку – мабуть, то як на їхні мірки маленькому – про розслідування її вбивства, хоча Антон те розслідування не розумів, та й взагалі мало чого розумів у їхньому заморському житті, а тої вбитої дівчини йому було чогось шкода.

– Та якось не хочеться... – зніяковіла Ірина, здивована його пропозицією. – Настрій не той наче. Та й ти ж не любиш?

– Навпаки, – знизав плечима Антон, – відволіктись трохи... Давай.

Вони ввімкнули свій старий радянський телевізор «Електрон» – подарунок на весілля від Іриноного брата. Тоді він ще був бозна-якою розкішшю, кольоровий, з широким екраном. Але пройшло років зо два, і всі стали купувати імпортні, ну як усі – у кого на те були гроші, ясна річ. У селі, варто сказати, не дуже у кого ще й були.

Серіал уже йшов, хоча й недовго. Ірина спочатку ще трошки ніяковіла, їй було, видно, не дуже зручно зараз дивитись серіал, – у таку хвилю. Проте через кілька хвилин вона, як завше, втупилася в екран і трошки навіть звеселіла – Антону того й треба було. Він і сам намагався уважно стежити за перипетіями того далекого незрозумілого життя, інколи питаючись у дружини:

- Так а це хто? Що за тип?

- Це хлопець покійної, - зацікавлено пояснювала вона. - Тієї школярки, що вбили...

- Постій, так а... А отой перший тоді хто?

- То теж хлопець, тільки таємний.

- Таємний?

- Ну, про нього ніхто не знав - тільки вона і її подруга, найближча. Ота чорнява на відео, пам'ятаєш?

- Ну.

- Вони зустрічалися з Лорою...

- Хто зустрічався?

- Ну, вона і цей хлопець, мотоцикліст. А подруга за це знала.

- Так а чого вони тепер разом?

- Хто?

- Ну, він і ця подруга?

- Тю, так вона ж була в нього закохана, з самого початку - ти що, не втямив?

- Ну в принципі... А шериф за це знав?

- Не шериф, а агент ФБР - ти їх плутаєш. Звичайно, знав, а як же? Він із самого початку здогадався.

- Так оця друга точно не Лора? Чи як там її...

- Ні-і! Це її двоюрідна сестра усього лиш. Але дуже на неї схожа, просто як дві краплі води! - уперше за день, трошки ще несміливо, засміялась Ірина.

А ніччю, як уже вляглися, Антону приснився дивний і несподіваний сон. Він чогось ждав, що присниться Йванович - так буває, що мертві сняться живим, особливо зразу після свого похорону, але цього разу Антону приснилося дещо геть інше.

Спочатку як простий спогад - снилось, як він повертався додому з Афганістану. Ось потягом у Конотоп, курний залюднений перон залізничного вокзалу, привокзальна площа здавалась такою крихітною, зелень каштанів у тихому парку, затим - автовокзал, автобусом в Дубов'язівку. Може, мама й образиться, що не спершу до неї? Душна коробка розбитого ЛАЗа, хтось його взяв раптом - хтось далекий, розмитий, загублений в далечі прожитих літ; асфальтована дорога, неба голубінь і віддалені села за пшеничними нивами.

Досадна нерівна дореволюційна бруківка, вулички глухого смт. Осьде й вокзал, і швидко найшлась попутка – хтось їхав грузовою якраз у саме Карабутове, ну нічого, – вийду в Полтавці, тоді пішки. Хутірці в нивах, розбиті дороги. Полтавка виситься на пригірку – одна вуличка, городики із кукурудзинні і ставочок із затхлою водою, затягнутий ряскою, оброслий очеретами й осокою, десь під берегом хлюпочуться качата, але їх не видно з дороги, тополина алея дороги тягнеться в далечінь, де-не-де хатки, а людей немає, душить червнева спека, душно в м'ятій парадці. Зняв берет, витер піт із чола. Рушив рівною дорогою через поле, через пшеничні висохлі ниви. Котяться хвилі пшеницею, здіймається курява над розпеченим асфальтом дороги, тополі придорожні стелять тіні, шелестять листям берізки. Село. Жовтневе. Тракторний стан, ферма. З кимось поздоровкався за руку, од когось одмахнувся, сміючись. Сільрада. Квітова доглянута клумба, червоняста пляма прапора під поривами вітру. Ще один ставочок із прогнилою кладкою, хлюпочуться качата, тягне прохолодою, болотною сирістю. І ось та вулиця, і він підходить. Але підходить чогось не до її дому... Чи до її? Чудне все якесь! Осьде дорога, бруківка, і парк там же, на краю села, тільки красивий, доглянутий. Лавки і якісь статуї подекуди, і так приємно, покійно в тінечку, коні десь заіржали віддалік. А он і сама садиба, високі вікна, балкон, і колони ганку, і стіни, увиті плющем. І на ганку дівчина, вона озирає парк, раптом помічає його, Антона, і біжить, біжить до нього. Тримає в одній руці поділ сукні, а сама сукня якась чудернацька – довга до землі і досить широка, світла, чи, може, біла, з високою талією і відкритими плечима, і ще чимсь таким, чи вишивкою, чи мереживами... Сама дівчина простоволоса, світло-руса з темними пасмами... Вона кричить...

– Антоне!

Іринка! Антон рушає назустріч. Сам вже біжить, кинувши спортивну сумку на землю, підтримуючи рукою свій десантний берет, на грудях дзеленчать брязкальця нагород – «За бойові заслуги», орден Червоного прапора...

Ірина простягає до нього тонкі тендітні руки в рукавичках...

І він ловить її в свої обійми.

III

«Привіт з Литви! Привіт, дорога Іринко, ось вирішив написати тобі невеликого листа. Ось і минають мої останні дні в учебці Гайжюнай, сьогодні здав свій останній екзамен – вогневу підготовку. Словом – екзамени здав відмінно. Увесь взвод вийшов відмінників – двадцять чоловік. Сьогодні вже точно сказали, хто куди іде на розподіл. Я та ще один пацан із мого взводу ідемо служити в Афганістан, там є таке місто Баграм. Отож, дорога Іринко, більше не пиши мені на цю адресу. Двадцять третього жовтня ми літаком Іл-76М відлітаємо з аеродрому Гайжюнай. Іринко, я тебе дуже люблю і прошу тебе – якщо від мене більше не буде

листів, може, й зовсім не буде, то ти не переживай. І, будь ласочка, нікому нічого не кажи. Чекай на мого листа. Я напишу, тільки-но прилечу. Чекай на мого листа, а через півтора року й мене самого. Ну ось і все, що я хотів тобі написати. Погода в нас уже холодна. Сьогодні вранці нам видали зимову форму, та ми її ще не одягали. Твій Антон».

Сяк-так одбули й ті тужливі три дні. На ранок четвертого вітер стих ще до світу, і подвір'я з вуличкою вкутались у низький туман. Ірина совалась коло печі, а Антон в цей час наносив води од колодязя, вичистив у корови й свині, нарубав ім гарбуза, дав зерна курям та гусям, словом – те та се... Ірина пройшла в низькому тумані по двору, торохнула дійницею. Антон зітхнув, дивлячись їй услід, і поплівся до загону з гусьми, одчинив там ворота.

У млявому передранішньому світлі їхня вузенька вуличка Чубаря здавалася тихим струмком чи річечкою, що пролягла між людських дворів – туман там купчився та ходив хвилями над мокрим асфальтом дороги. З ночі розхмарило, і останні досвітні зорі згасали тепер в вишині над селом. А над жовтневськими болотами тьмяно, вже й геть по-осінньому, розгоралась заграва.

– Уже й осінь... – чогось скорбно зітхнув сам про себе Антон. – Ану гиля, так вас нехай!.. – прикрикнув на гусячий табунець.

Він виламав замашну лозиняку в кленових хащах при дорозі й неспішно рушив, підганяючи нею табун. Гуси гелготіли та били крилами – десь із нижньої вулички їм відповідали й чиїсь чужі, то тут, то там по селу час од часу заходились собаки.

Прогнав табун повз пустир, повз сиротливу хатину покійного Йвановича на горбочку – в вікні на веранді світилось, той світ несміливо пробивався крізь зарості бузку попід двором. А сама хата й дворище неначе займались огнем од городу та берегів – і копиця сіна за хлівом, і висохле кукурудзиння на межі пломеніли у світанковім промінні. Антону так здалося на мить, що то не вранішня заграва, а палає дворище, і округ не досвітній туман розстелився, а дим.

Він одвернувся і погнав собі далі, повернув униз по гравію і спускався по ньому в береги – тут думали колись, ще при Союзі, стелити асфальтовану дорогу, та якось усе руки не доходили, а тепер вже, видно, й не дійдуть. Зліва он також стелиться в зів'ялих бур'янах під'їзна доріжка та висяться над нею заіржавілі облущені ворота покинутого піонерського табору. Курна дорога стелиться вздовж його території і повертає до тракторного стану, а тоді аж далі в поля. Сама ж територія всього за якісь кілька років забур'яніла, заросла бугилою та пирієм.

Одвідси вниз спускається глиниста заглиблена стежка в береги, по обидва боки обросла чагарниками та низькими деревцями, що аж спліталися над нею, утворюючи такий собі затемнений тунель. Через нього зазвичай і зганяли гусячі табуни з двох прилеглих вулиць, через нього ходили й болотами в Жовтневе чи ще за чим в береги. Самі ж береги – то зарослі місцини на краю околичних городів села, чистий тобі ліс, де лиш подекуди траплялись галявинки та поодинокі ставки-копанки. На галявинках ще косили час од

часу сіно або припинали коней, але загалом береги все більше заростали верболозом вперемішку з глухою кропивою й чередою, обплітались берізкою й диким хмелем так, що не пройдеш. До всього земля була вогка, торф'яниста, устелена перегнилим листям та струхлими гілками. Колись, у давніші часи, тут уже починалось болото, таке страшне й непрохідне, що прямої дороги між Карабутовим та Жовтневим і геть не існувало і, як казали старожили, незважаючи на панську садибу під боком, місцеві люди навіть ходили одбувати панщину кудись світ за очі – чи аж у Самбір, чи бозна-куди. Болото було не просто собі рівним полем, як зараз, лише з трясовиною, а чистим тобі лісом з такими деревами і травами, яких нині й не стрінеш у тутешніх місцях. І птаства тут було незліченно, і також усякого чудного. Потім, уже після війни, болото осушили, а дерева викорчували, тоді болото і стало рівним полем зі смужками меліораційних каналів, окопів або гребель, як тут казали, але ще не таким тривким було те поле, як зараз – тут були торфовища. Ще Антонові батько з матір'ю, як і більшість селян, різали тут торф вручну для власних груб та печей.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=28473888&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.